

*Bu makale benzerlik taramasına tabi tutulmuştur.
Araştırma Makalesi/ Research Article*

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE SES YANSIMALI FİİLLERİN YAPISI

Dr. Aksamai OMURALIEVA*

Öz

Dilin oluşumu hakkında ortaya atılan birkaç teori vardır; ses taklidi teorisi, puh-puh teorisi, psikolojik teori ve iş teorisi. Uzun zamanlardan beri bu teorilerin hepsinin üzerinde durulmuş ve ayrı ayrı tartışma konuları ortaya atılmıştır. Bunlardan “ses taklidi teorisi”ne göre dilin oluşumu, ses taklidi kelimelerin kullanılmasıyla başlamıştır. Yani insan çevresindeki tabiat olaylarını ve diğer canlı cansız varlıkların çıkardığı sesleri taklit ederek dili oluşturmuştur. Yansımali kelimeler, dil bilimi alanında hâlen yeterli şekilde incelenmemiş olup, tartışmalı ve derin bir araştırmaya ihtiyaç duyulan alanlardan biridir. Bu tür kelimeler her dilde, özellikle Türk dilinin konuşma dilinde, edebi eserlerinde yaygın kullanılan ve bir ifadeyi, daha kalıcı, duygusal, canlı bir şekilde aktaran kelimelerdir. Yansımali fiiller ses ve biçim olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Ses yansımali kelimeler, doğadaki canlı ve cansız varlıkların çıkardığı sesleri taklit ederken, biçim yansımali fiiller ise, nesnenin dış görünüşünü veya hareketlerindeki görünüşlerini betimlemektedir. Çalışmamızın konusunu Türkiye Türkçesindeki ses yansımali fiiller oluşturacaktır. Amacı ise, ses yansımali fiilleri oluşturan ekleri tespit etmek ve bu ekler üzerinde durmaktır. Burada yansımali kelimeler konusunda en kapsamlı çalışmayı yapan Hamza Zülfikar’ın “Türkçede Ses Yansımali Kelimeler” adlı kitabı esas alınacaktır. Çalışmamızda öncelikle ses yansımali fiiller taranacak ve ardından bu fiilleri oluşturan ekler tespit edilecektir. Daha sonra tespit edilen ekler şekil bilgisi açısından incelenecektir.

Anahtar sözcükler: Türkiye Türkçesi, Ses Yansımali Fiiller, Yansıma Kelimeler, Fiiller.

STRUCTURE OF ONOMATOPOEIC VERBS IN TURKISH LANGUAGE

Abstract

There are several theories about the formation of language; sound imitation theory, puh-puh theory, psychological and work theories. For a long time, all of these theories have been emphasized and various discussion topics have been raised. According to the sound imitation theory, the formation of language started with the use of sound imitation words. In other words, the humankind created the language by imitating the natural phenomena around man and the sounds made by other living and non-living beings. Onomatopoeic words have not been adequately studied in the field of linguistics, and are one of the areas in need of deep research. Such words are commonly used in every language, especially in the spoken language of the Turkic language, in literary works, and convey a statement in a more permanent, emotional and vivid way. Onomatopoeic verbs are divided into two groups as sound and form. Sound-reflective words imitate the sounds of living and non-living beings in nature, while form-reflective verbs describe the external appearance of the object or its appearance in its movements. The subject of study is onomatopoeic verbs in Turkey Turkish. Its purpose is to identify and focus on affixes that make up onomatopoeic verbs. Here, the book of Hamza Zülfikar, named “Türkçede Ses Yansımali Kelimeler”, that is the most comprehensive study of onomatopoeic words, will be taken as basis. In the study, firstly the onomatopoeic verbs will be scanned and then the affixes that make up these verbs will be determined. Then the detected affixes will be examined morphologically.

Keywords: Turkish language, Onomatopoeic Verbs, Onomatopoeias, Verbs.

* Uşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
aksamai.omuralieva@usak.edu.tr

1. GİRİŞ

Gerek Türkiye Türkçesinde gerekse Türk dilinin tüm lehçelerinde, yansımali kelimeler ve onlardan türeyen yansımali fiiller bolca kullanılan kelime türlerindedir. Bu tür kelimeler, Türkçenin özellikle konuşma dilinde bir ifadeyi, bir kavramı daha kalıcı, duygusal, canlı bir şekilde verebilmek için kullanılan kelimelerdir. Yansımali kelimeler, yapı bakımından “ses yansımali” ve “biçim yansımali” kelimeler olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Ses yansımali kelimeler, doğadaki canlı ve cansız varlıklardan çıkan sesleri taklit ederken, biçim yansımali kelimeler, nesnenin dış görünüşünü ya da hareketlerindeki görünüşlerini betimlemektedir.

Yansımali kelimeler, dil bilimi ve gramer kitapları dışında da doğrudan araştırma konusu olmuştur. 1947 yılında Osman Nedim Tuna “Tabiat Taklidi Sözlerden Fiil Yapan Ekler” adlı çalışmayı hazırlamıştır (Tuna, 1947). Çalışmada, yansımali fiilleri oluşturan ekler ele alınmıştır. Tuna, 1950 yılında “Türkçede Tekrarlar” adlı bir makale daha yayımlayarak yansımali olmayan kelimeleri de konuya dâhil ederek daha çok ikilemeler üzerinde durmuştur (Tuna, 1950). Hasan Eren, 1951 yılında yayımladığı “Onomatopeelere Ait Notlar” adlı eserinde yansımali kelimeler üzerinde durmuş onları türeten ekleri belirterek etimolojik açıdan incelemiştir (Eren, 1951). 1978 yılında Kaya Türkay tarafından ele alınan “Kaşgarlı’nın Derlediği Yansımali Sözcükler” adlı çalışmada, “doğa ve betimsel” yansımali sözcükler olmak üzere iki ana grupta sınıflandırılarak incelenmiştir (Türkay, 1978). Akartürk Karahan tarafından yayınlanan makalede Memlûk Kıpçak Türkçesi sözcüklerindeki yansımali fiiller ele alınmıştır. “Memlûk Kıpçak Türkçesi Sözcükleri: Yansımali Fiiller Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmada, o dönem Türkçesindeki yansımali fiiller, “tematik ve yapı bakımından” incelenmiştir (Karahan, 2006). Yine aynı yıl Abdurrahman Özkan tarafından hazırlanan “Ses Yansımali Kelimelerin Yer Adı Olarak Kullanılması” adlı çalışma yayımlanmıştır. (Özkan, 2006). Nesrin Sis ve Bekir Gökçe’nin 2009 yılında yayımladıkları “Gülten Dayıoğlu’nun Öykülerinde Yansımali ve Kalıp Sözler” adlı çalışmada ise çocuk dilindeki yansımali kelimeler üzerinde durulmuştur. Yazarın öykülerinde geçen yansımali kelimeler bağlamla birlikte verilerek kullanım sıklıkları tablo halinde göstermiştir (Sis, 2009). Fatih Kemik tarafından hazırlanan “Hayvan Seslenme Ünlemleri Ses Yansımali Ünlemlerden midir?” adlı çalışmada, “kuçu kuçu, pisi pisi, bili bili” vb. ünlemler ses yansımali ünlemler başlığı altında ele alınarak, bu ünlemlerin gerçekten ses yansımali kelimelerden gelip gelmedikleri üzerinde durulmuştur. Bu konuyla ilgili ülkemizin çeşitli üniversitelerinde tez çalışmaları da yapılmıştır.

Türkiye’de yansımali kelimeler ile ilgili en geniş çalışma, Hamza Zülfikar’a ait “Türkçede Ses Yansımali Kelimeler” adlı eserdir. 1995 yılında basılan bu kitapta, sadece edebî yazı dili değil, ağızlar da incelenmiştir. Bu nedenle en çok malzeme burada görülmüştür. Zülfikar bu çalışmasında, yansımali kelimelerin farklı bir kelime grubu olduğunu ve söz varlığı içerisinde titizlikle araştırılması gerektiğini vurgulamıştır. Eserde Türkiye Türkçesi merkez alınarak günümüz Oğuz grubu (Türkmen ve Azerbaycan Türkçesi) yazı dillerinden, Anadolu ağızlarından, Türkiye Türkçesi metin ve sözlüklerinden, edebî eserlerden toplanan malzeme sözlük hâline getirilmiştir. Malzemelerde kökleri aynı olan türevler, diğer iki lehçede de varsa veya farklı anlamlarda kullanıldıysa onlar da ele alınmış ve incelenmiştir (Zülfikar, 1995).

Yansımali kelimelerin, Türkiye’de yazılan terim sözlüklerindeki tanımlarına göz atacak olursak Korkmaz, “Doğadaki sesleri yansıtan, bu anlamda dilin kabul ettiği ses birleşimiyle, gösterilen arasında yakın bir bağ bulunan ve bu yüzden oluşması bir nedene dayanan dil birlikleri” şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 1992: 170). Hengirmen, “Doğadaki sesleri dildeki seslerle taklit ederek, dile yansıtarak oluşmuş bir dil ögesidir” şeklinde tanımlamıştır (Hengirmen, 2009: 414). Hatiboğlu, “Tabiat seslerini veren sözcük” diye tanımlamıştır (Hatiboğlu, 1972: 103). Gramer ve dil bilimi kitaplarına bakacak olursak, yansımali kelimeleri Korkmaz, yine “Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi” adlı eserinde, terimler sözlüğünde verdiği tanıma yakın bir şekilde tanımlamıştır (Korkmaz, 2017: 248).

Yansımali kelimeler için Türk lehçelerinde farklı terimler kullanılmaktadır Kırgız Türkçesinde “tuurandı sözdör”, Kazak Türkçesinde “yelikteviş sözder” terimleri yaygındır. Azerbaycan Türkçesinde “täglidi sözler”, Gagavuz Türkçesinde “onomatopeyik laflar”, Türkmen Türkçesinde “ses menzetmesi”, Özbek Türkçesinde “taqlidiy sözlar”, Uygur Türkçesinde “täklidiy söz”, Kumuk Türkçesinde “predmetleni awazların wa tawuşların aňlatagan söz”, Nogay Türkçesinde “erkeleş söz”, Altay Türkçesinde “ötköniş söş”, Hakas Türkçesinde “köögis söş”, Tuva Türkçesinde “öttünüg söş” tabirleri kullanılmaktadır (Naskali, 1997: 77).

Ses yansımali fiillere gelecek olursak, bugüne kadar konuyla ilgili müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Ancak bazı üniversitelerde ses yansımali fiiller yüksek lisan tezi olarak çalışılmıştır.

Türkçede ses yansımali fiiller, ad durumunda olan ses yansımali köklere eklerin ve yardımcı fiillerin eklenmesiyle yapılmaktadır. Bu ekler, ses yansımali birincil veya ikincil biçimlere gelerek fiiller türetmektedir. Ses yansımalarında ad veya fiil türeten ekler, kullanılışı bakımından sınırlı eklerdir. Bu ekler, ses yansımaların kaidelerine bağlı kalarak düzenli bir şekilde köke ve gövdelere gelmektedir (Zülfikar, 1995: 106).

Ekler bazı durumlarda doğrudan ses yansımali kök ve tabanlara (*busta-* “sığır bağırmaq”, *hıkta-* “yakınarak, üzülerek sessizce ağlamak”, *tapta-* “birbirini beğenerek arkasını okşamak” vb.) bazen de */II/* (*şakılda-* “şakırdamak”, *arılda-* “kükremek”), */Ir/* (*düfürde-* “tıp tıp etmek, yürek tüpüldemek”, *fıkırda-* “fıkırdamak, fıkır fıkır yapmak) veya */İş/* : (*çağıştta-* “madenî ve cam nesnelere birbirine değerek ses çıkarmak” vb.) gibi hecelerle genişleyerek ikincil biçim olan ses yansımali kelimelere gelmektedir.

Yansımali kelimelerin fiil olması için ek getirilmesi en işlek kullanımdır. Ancak bunun yanı sıra yardımcı fiillerle de yansımali fiil oluşturulabilir: *çığıl tığıl kıl-* “çığıl çığıl etmek”, *bıdı bıdı et-* “kendi kendine konuşmak, mırıldanmak, homurdanmak”, *cız et-* “gıcırdamak” vb. Çalışmamızda Türkiye Türkçesindeki yalnızca ekler yoluyla türetilen yansımali fiilleri ele aldığımız için, yardımcı fiillerle yapılmış ses yansımali fiillere yer verilmemiştir.

Yansımali kelimeler konusunda en kapsamlı çalışmayı yapan Zülfikar’ın “Türkçede Ses Yansımali Kelimeler” adlı kitabı esas alınarak, taranan ses yansımali fiilleri oluşturan 17 ek aşağıda verilen tabloda alfabetik sıraya göre verilmiştir:

+A-	+I-
/(I)I/+A-	+KIr
/(I)r/+A-	+IA-
+dA-	/II/+IA-
/II/+dA-	/İş/+IA-
/Ir/+dA-	/Ik/+IA-
/İş/+dA-	+sIr-
+Ir-	

Tespit edilen bu eklerin her birine değinecek olursak;

+A-

Yansımali fiil yapımında basit kökler üzerinde işlek olmayan bir ektir. Genellikle başka hece ile genişlemiş ikincil şekiller üzerine gelmektedir. (Karasu, 2013: 13). Eski Türkçe döneminde de nadir örnekleri görülmektedir (Ergin, 2013: 181; Banguoğlu, 2015: 205).

Korkmaz, bu eki, “n, l gibi akıcı ve d, p gibi patlayıcı, ş, z gibi sızıcı ünsüzlerle sonuçlanan tek heceli ad köklerinden geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir. Çok seyrek olarak iki hecelilere de gelmiştir. Ancak bunlarda ikinci hecenin ünlüsü düşmüştür. +A- eki,

cıbil, çağıl, hışıl, inil gibi iki heceli ses yansımali köklerden cıbil+a-, çağıl+a-, hışıl+a-, inil+e- gibi bazı türetmeler de yapmıştır.” şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 2017: 112).

Zülfikar, Türkiye Türkçesinde birincil köklerden *-a (-e)* fiil yapma ekiyle türemiş örneklerin az olduğunu belirterek şu örnekleri vermiştir: *bulka-* “bozulmak, çürümek”, *çalka-* “sarsarak sallamak” (Zülfikar, 1995: 116).

Bu ek, Yeni Uygur Türkçesinde *a* veya *e* ile biten kelimeler ek aldıklarında, açık orta hece durumuna geçen *a* ve *e* sesleri *i* sesine dönüşür (Öztürk, 2010: 10).

/I⁴/+A-

+I⁴- ekinin yukarıda verdiğimiz +A- ekiyle genişletilmiş şekli de yansıma kelimelerden fiiller türeten eklerden biridir. Birincil biçimlere gelen bu ekin kullanım sıklığı azdır (Zülfikar, 1995: 139). Günümüz Türk lehçelerinden Gagavuz, Karakalpak, Karaçay-Malkar, Tuva ve Yakut Türkçelerinde görülmüştür.

çağıla-: Çağlamak. (TSYK.367)

[çag çug: Gürültü. (TSYK.367)]

[çağıl çugul: Kaynayıp akarken çıkan ses. (TSYK.367)]

çangıla-: 1. Havlamak. 2. Kötü söz söylemek. (TSYK.379)

[çangıl çungul: Kaba ve zevksizce ses çıkarmak. (TSYK.379)] [çangırtı: Zil, çan ses. (TSYK.379)]

çatıla-: Şaklamak. (TSYK.384)

[çat çat: Bir şeyin düşmesini ya da bir şeye çarpmasını anlatır. (TSYK.384)]

ıkıla-: 1. Yorgunluktan hastalıktan sık sık nefes almak, inlemek. 2. Sözü ağzında gevelemek. (TSYK.517)

[ıkıl ıkıl: 1. Boğulurcasına sıkıntılı solumayı anlatır. 2. Zorla güçlkle. (TSYK.517)]

şakıla-: Şaklamak. (TSYK.617)

[şak: Enlice bir şeye vurulduğunda çıkan sesi anlatır. (TSYK.617)]

[şak şak: Sürekli şakırdamayı anlatır. (TSYK.617)]

takıla- : 1. Yüksek sesle gülmek. 2. Şımarlamak. 3. (Keklik) Ötmek. 4. Tak tak ses çıkarmak. (TSYK.634)

[taka tuk: Bir şeyi çakarken çıkan sesi anlatır. (TSYK.634)]

tingıla-: Ağır bir şey yere düşerken ses çıkarmak. (TSYK.647)

[tingıltı: Tıngıldama sesi. (TSYK.647)]

üfüle-: Üflemek. (TSYK.666)

/(I⁴)r/+A-

En işlek eklerden biridir. Günümüz lehçelerinden hemen hemen hepsinde görülmüştür (Omuralieva, 2018: 349).

Banguoğlu bu ekin eski metinlerde, Anadolu ağızlarında yansımali kelimelerden yapılmış görünen ve çoğu zaman hayvan sesleri veren fiiller türettiğini söylemiştir (Banguoğlu, 2015: 221-222).

Korkmaz, Türkiye Türkçesinde, daha çok konuşma dilinde ve genellikle ses yansımali tek heceli köklerden, o sesi çıkaran fiiller türettiğini söylemiştir (Korkmaz, 2017: 121).

Hacıeminoğlu'ya göre bu ek, daha çok sesleri yansıtan ya da çeşitli hareketleri betimleyen fiiller yapmaktadır (Hacıeminoğlu, 2016: 226; Tekin, 2000: 88).

Yaygın kullanılmayan bu ek, kalıplaşmış fiillerde kullanılan, aynı zamandan ses ve biçim yansımali kelimeleri oluşturan bir ektir (Tenişev, 1988: 433). Karahan, Memlûk Kıpçakçasındaki yansımali fiillerle ilgili çalışmasında bu ekin, yansıma tabanlarına gelerek yansıma fiil yaptığını ve genelde /k/, /g/, /ŋ/ kimi zaman da /r/, /ç/, /l/ sesleriyle biten köklere geldiğini söyleyerek (Erdal, 1991: 469) referans göstermiştir (Karahan, 2006: 109).

añra-: Homurdamak. (TSYK.295)

çıkra-: Gıcırdamak. (TSYK.390)

[çık çık: Madenî parçaların çarpmasıyla ortaya çıkan ses. (TSYK.390)]

guldura-: Guruldamak. Gur gur diye Ses çıkarmak. (TSYK.486)

gümre(n)-: 1. Homurdamak, kendi kendine konuşmak. 2. (Çocuk) Konuşmaya çalışmak, taklit etmek. 3. Ağıt söylemek. 4. Homurdamak, bağırarak. (TSYK.489)

hıkra- : Ses çıkarmak. (TSYK.501)

[hık: Boğazdan gelen ses. (TSYK.501)]

hokra-: 1. Fazla gülmek. 2. Yara azmak, iğrenç duruma gelmek. 3. Yoğurt ekşimek. 4. Kabarmak. (TSYK.508)

kaldra-: Hışırdamak. (TSYK.531)

[kalduga: Hışırtı yapan nesne için verilen ad. (TSYK.531)]

kıkra- : Koyun melemek. (TSYK.539)

[kıkı: Gürültü. (TSYK.538)]

takıra-: 1. Kapı çalmak. 2. Takır takır ses çıkarmak. 3. Çok zayıflamak. (TSYK.635)

[taka tuk: Bir şeyi çakarırken çıkan sesi anlatır. (TSYK.635)]

[takır: 1. Toprakların yer yer çatlaması, kuruması durumu. 2. Takırtı, tıkırtı. (TSYK.635)]

+dA-

Günümüz Türk lehçelerinin çoğunda yansımali kelimelerden fiil türeten bu ekin araştırmacılar tarafından da işlek olduğu belirtilmiştir. (Ergin, 2013: 182; Karaağaç, 2013: 311-312; Banguoğlu, 2015: 204-205). Korkmaz Türkiye Türkçesinde özellikle /ll/, /lr/ heceleriyle biten yansımali isimlere getirilmiş olduğu için {+dA-} şeklinin kullanıldığını vurgular (Korkmaz, 2017: 114). Hacıeminoğlu da bu ek ile türetilen yansımali fiillerin geçişsiz olduğuna dikkat çeker (Hacıeminoğlu, 2013: 151).

Türkiye Türkçesinde +dA- eki tek başına birincil biçimlere gelmektedir. Bunun yanı sıra ekin +ta-/+te- şekli yaygın değildir. Çünkü ikincil biçimlerin son hecesi genelde /ll/, /lr/ ile bittiği için, +da/+de- daha yaygındır. Çok nadir olarak /ış/, /iş/ hecesinin üzerine veya birincil biçimlere geldiği zaman +tA-'lı şekillerine rastlayabiliriz (Zülfikar, 1995: 129).

çırtda-: Çıtırdamak. (TSYK.400)

hayda-: 1. Hay huy sesleriyle hücum etmek. 2. Hayvanı yürütmek. (TSYK.499)

hışda-: Ses çıkarmak, söylemek. (TSYK.505)

[hış: Kırılmış, sert, gevrek şeylerin sesi. (TSYK.505)]

[hış hış: İpekli kumaşların sürtünmesinden çıkan sesi anlatır. (TSYK.505)]

höşde-: Öküz ve mandaları yürütmek. (TSYK.514)

[höşt: At, katır, sığır vb. hayvanları durdurma, kovalama ünlemi. (TSYK.513)]

şipda-: 1.Gevezelik etmek. 2. Sözü saklanan yere yetiştirmek. (TSYK.630)

[şip: 1. Çabuk. 2. Damla ses. (TSYK.630)]

tapta-: 1.Birbirini beğenerek arkasını okşamak. 2. Toprağa ayakla basarak düzelmek. (TSYK.641)

[taptapa: Tapırtılı ses çıkarmak, vurmak. (TSYK.641)]

çırtda-: Çıtırdamak. (TSYK.400)

hayda-: 1. Hay huy sesleriyle hücum etmek. 2. Hayvanı yürütmek. (TSYK.499)

hışda-: Ses çıkarmak, söylemek. (TSYK.505)

[hış: Kırılmış, sert, gevrek şeylerin sesi. (TSYK.505)]

[hış hış: İpekli kumaşların sürtünmesinden çıkan sesi anlatır. (TSYK.505)]

/l⁴/+dA-

+dA- ekinin /ll/ hecesiyle genişlemiş hâlidir. Türkçede yansımali fiiller alanında en işlek eklerden biridir. Bunun yanı sıra ek, /t, n, ş/ çatı ekleriyle kullanılmaktadır (Zülfikar, 1995: 132). Ek, günümüz Türk lehçelerinden 19 tanesinde bulunmakta ve yansımali fiiller türetmektedir (Omuralieva, 2018: 349). Türkiye Türkçesinde örneğine en çok rastladığımız eklerden biridir.

çıtılta-: Yolda yürüyen hayvan veya insan ayakları hafif ses çıkarması. (TSYK.401)

[çıt: Küçük bir şeyin kırılırken çıkardığı hafif ses. (TSYK.401)]

dankılta-: Bağıra bağıra yüksek sesle konuşmak. (TSYK.423)

- fıkılda-: Kaynamaya başlamak. (TSYK.449)
[fık fik: 1. Herhangi bir şeyin ateş üzerinde kaynamasını anlatır. 2. Kesik kesik, sessizce gülmeyi anlatır. (TSYK.449)]
- fırılta-: Fır fır dönmek. (TSYK.452)
[fir: 1. Dönmek fiiliyle birlikte bir kimseye yaranmak ya da yardım etmek için üstün çaba harcamak anlamında kullanılan bir söz. 2. Baş dönmesi. 3. Fırlama. (TSYK.452)]
[fırıl fırıl: Bir şeyin biteviye ve hızla dönmesini anlatır. (TSYK)]
- fısılda-: Başkalarının duymayacağı kadar yavaş konulmak. (TSYK.455) [fis fis: Gizli ve yavaş konuşulurken çıkan sesi anlatır. (TSYK.455)]
- mırılta-: 1. Alçak sesle kendi kendine söylenmek. 2. Dır dır etmek. (TSYK.571)
[mır mir: Mırıldamayı anlatır. (TSYK.571)]
[mırıl mırıl: Mırıldanarak. (TSYK.571)]
- şapılda-: Şapırtılı ses çıkarmak. (TSYK.621)
[şap: İstekle öpme sırasında çıkan ses. (TSYK.620)]
[şapıldı: Yemek şapırdatılarak yenirken vb. durumlarda çıkan ses. (TSYK.620)]
- şarılda-: (Su) bol akarak ses çıkarmak. (TSYK.623)
[şar: Çağlayan. (TSYK.623)]
[şar şar: Şarıl şarıl. (TSYK.624)]
[şarıl şarıl: Suyun bol bol ve sesli akmasını anlatır. (TSYK.623)]
- ufulda-: Uf uf diye söylenmek. (TSYK.664)
[uf: Acı, sızı duyunca söylenir. (TSYK.664)]

/l⁴r/+dA-

Yine +dA- ekinin /l⁴r/ hecesiyle genişlemiş hâlidir. Bu ekin kullanım alanı oldukça geniştir. Türkçenin diğer lehçelerinde de bulunan bu ek, Türkiye Türkçesinde de /t, n, ş/ çatı ekleriyle kullanılmaktadır (Zülfikar, 1995: 137).

- fokurda-: Fokurdamak. (GTS.98)
[fiş-fiş: Ses taklidi. (GTS.97)]
- gıcırda-: 1. Gıcırdamak. 2. Çatırdamak. (GTS.103)
[gıcır-gıcır: Gıcır gıcır. (GTS.103)]
- homurda-: 1. Homurdamak. 2. Dırdır etmek. (GTS.118)
- kakırda-: 1. Çatırdamak. 2. Hafif ateşte fokurdamak. (GTS.127)
[kakır: Fokurdamak. (GTS.127)]
- kıkırda-: Fıkırdamak, fıkır fıkır kaynamak. (GTS.145)

- kıtırda-: Kıtırdamak. (GTS.149)
[kıtır-kıtır: Kıtır kıtır. (GTS.149)]
- lumburda-: Gürültü yapmak. (GTS.169)
- pıtırda-: 1. Patırdamak. 2. Çene çalmak, gevezelik yapmak. (GTS.196) [pıtır-pıtır: hafif ayak patırtıları. (GTS.196)]
- şakırda-: Şakırdatmak. (GTS.231)
[şakır-şakır: Sağanak hâlinde yağın yağmur için kullanılır. (GTS.231)]

/I⁴/+dA-

/Iş/ hecesine +dA- ekinin gelmesiyle oluşmuştur. Yani +dA- ekinin genişlemiş biçimidir. Ses yansımali fiil alanında işlek bir ek değıldir. Günümüz lehçelerinden Türkiye ve Türkmen Türkçesinde görülmüş olup, Oğuz grubu lehçelerinde kullanılan bir ek olarak değerdendirilebilir (Omuralieva, 2018: 351).

- çağışda-: Hışırdamak (TSYK.138)
- dağışda-: Yürürken hafif ses çıkarmak (TSYK.138)
- davışta-:
- fihışda-: Yavaş yavaş kaynamaya başlamak (TSYK.138)
- gığışda-: Kurumuş ağaç kabuğı, kâğıt vb. şeyler birbirine sürtünerek ses çıkarmak, hışırdamak. (TSYK.138)
- gığıšta-:
- kıvışda-: Yaramazlık yapmak, yerinde duramamak (TSYK.139)

+I⁴-

+I- ve +U- eklerini, bazı bilim adamları iki ayrı ek olarak değerdendirilmiştir. Bazı eserlerde ise +I- eki, +A- ekinin bir varyantı olarak ele alınmıştır (Salan, 2016: 75). Zülfikar, +I- ve +A- eklerini ayrı maddelerde ele almıştır (Zülfikar, 1995:116). ET'de geçişsiz fiiller türetir, ünsüzle biten kök ve gövdelere eklenir (Erdal, 1991: 474). Ses yansımali fiiller alanında pek işlek olmayan bu ek, Türkiye Türkçesinde de birincil biçimlere gelmektedir (Zülfikar, 1995:116).

- böğrü-: Bağırarak, acı acı ses çıkarmak. (TSYK.318)
- hörü-: Uykuda horlamak. (TSYK.513)
- şakı-: 1. Ezgili ses çıkararak terennüm etmek. 2. Neşeli konuşmak. Parıldayarak her tarafı aydınlatmak. 4. Azarlamak. 5. Çok konuşmak. 6. Ağrımak, acımak. (TSYK.617)
[şak: Enlice bir şeye vurulduğunda çıkan sesi anlatır. (TSYK.617)]
[şaka şak: Sürekli şakırdamayı anlatır. (TSYK.617)]
- toku-: 1. (Ceviz) Vurarak silmek, düşürmek. 2. Dövmek, vurmak. (TSYK.658)

+Ir-

Ergin, bu ekin işlek olmadığını fakat eski dönemlerden beri dilimizde mevcut olduğunu söylemiştir. Bunların yanı sıra yansıma isimlere gelerek yansıma fiil yaptıklarını ancak sayıca az olduğunu belirtmiştir. Buna ilaveten, *r* sesinin ses yansıma isimlerde, fiillerde çokça görüldüğünü ve isimlerde kelimenin bünyesine dâhil bir sestem başka bir şey olmadığını belirtir. Hatta fiillerde yapım eki olarak görüldüğü için *r* ile biten ses yansımaları fiillerin *-r-* sesiyle yapılmış olmaları ihtimalinin her zaman göz önünde tutulması gerektiğini söylemiştir (Ergin 2013: 182-183; Karaağaç 2013: 313).

Banguoğlu, “*Aslında isimden fiil yapan eski bir -ir- ekinin çözümü oldukça güçtür. Belki -i- ekinden bir uzatmadır. Doğu Türkçesinde -gür- ile de ilgili görünür. Dilimizde bir alanda işlek olarak görünen -ir- eki sesli bazı fizyolojik işleyişleri andıran yansımalara gelerek onların kılınışı anlamında fiiller türetir (çağırma, bağırma, anırma vs.)*” şeklinde tanımlamıştır (Banguoğlu 2015: 213).

Korkmaz ise, “*Dilimizde bazı örnekler, tek heceli yansıma köklerden +Ir- / +(U)r- ekiyle türetilmiş ve “yapma” bildiren fiiller görünümündedir. Bu fiillerin, genişletilmiş ikincil ses yansımaları biçimlerin birer fiil gibi kullanılmasından oluşması zayıf ihtimaldir*” diye tanımlamıştır (Korkmaz 2017: 121).

apşır-: Aksırmak, hapşırma. (TSYK.296)

[apşirik: Hapşırma. (TSYK.296)]

hapşır-: Aksırmak. (TSYK.496)

[hapşu: Hapşırma ses. (TSYK.496)]

kıçır-: Bağırma. (TSYK.536)

[kıçı kıçı: Davar çağırma ses. (TSYK.535)]

pısır-: 1. Aksırmak. 2. Korkudan saklanmak. (TSYK.598)

[pıs pıs: Yavaş ve hafif sesle fısıldayarak konuşmayı anlatır. (TSYK.599)]

[pısır pısır: 1. Yavaş ve hafif sesle fısıldayarak konuşmayı anlatır. 2. Derinin ufak ufak kabarmasını anlatır. (TSYK.598)]

üfür-: 1. Esmek. 2. Üfleyip yürütmek. (TSYK.667)

+K²I⁴r-

Geçişsiz fiiller yapan ve eskiden beri kullanılan bir ektir. Daha çok yansımaları kelimelerden ses ve biçim yansımaları fiiller türetir (Tenişev,1988: 431; Serebrennikov, 2011: 203). Türk dilinin tarihî ve çağdaş lehçelerin hepsinde görülen bu ek, Türkçede eski dönemlerden beri kullanılmakta ve birincil biçim yansımaları kelimelere gelmektedir (Zülfikar, 1995: 110).

Tonluluk-tonsuzluk, kalınlık-incelik uyumları görülür. T. Tekin Moğolca *-kira* ve Türkçe *-gır* ekini karşılaştırdığı makalesinde bu ekin, *kt-* fiilinden geldiğini yazar (Arıkoğlu, 2007: 1097). Banguoğlu, bu eke daha farklı yaklaşmaktadır. sümür- < *sümük+ür- örneğini vererek, aslının *+Ir-* eki olduğunu ve /k/ ünsüzüyle biten kelimelere eklendiğini; daha sonra da bunun *+KIr-* şeklini aldığını düşünmektedir (Banguoğlu, 2015: 213). Eraslan da Ş. Tekin’in buna benzer görüşünü nakletmiştir (Eraslan, 2012: 114).

- afgur- : Havlamak. (TSYK.291)
[afıl afıl: 1. Rüzgârın tatlı tatlı, serin serin esişini anlatır. 2. Soluk soluğa, çabuk çabuk, şapır şupur. (TSYK.291)]
- agır-: Anırmak, haykırmak. (TSYK.292)
- bağır-: 1. Yüksek ve gür ses çıkarmak. 2. Birine yüksek sesle çıkışmak. 3. Ağlamak. (TSYK.300)
[bağırıtı: Bağırıtı ses. (TSYK.300)]
- böğür-: 1. Bağırarak, acı acı ses vermek. 2. Bağıra bağıra ağlamak. (TSYK.318)
- çağır-: Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek. 2. Herhangi bir vesileyle birinin bir yere gelmesini istemek, davet etmek. 3. Ezgi ile söylemek. (TSYK.369)
[çağ: Gürültü. (TSYK.369)]
- cızgır-: 1. Bağırarak. 2. Uğuldamak. 3. At kişnemek. (TSYK.352) [cız: Kızgın yağın içerisine bir şey atılınca çıkan ses. (TSYK.351)]
- gıgır-: 1. Boğzadan boğuk boğuk ses çıkarmak. 2. Soğuktan, üşümekten titremek. 3. Bağırarak. (TSYK.474)
[gıgır gıgır: Yavaş yavaş konuşmayı anlatır. (TSYK.474)]
- gıjgır-: 1. Haykırmak, gülemek. 2. Bağırarak. 3. Alevlenmek, horlanmak. (TSYK.475)
[gıj: Karganın bağırışını anlatır. (TSYK.475)]
[gıjıltı: Gıcırıtı, fişirtı. (TSYK.475)]
- gızgır-: 1. Ses çıkarmak (hayvan). 2. Kişnemek. (TSYK.481)
[gızı gızı: Koyun çağırma ünlemi. (TSYK.481)]
- hıngır-: Sümürmek. (TSYK.502)
[hın hın: Burnun akıntılı olduğunu anlatır. (TSYK.502)]
- kagır-: 1. Öksürmek, balgam çıkarmak. 2. Zorlayarak bir şeyi yerinden ayırmak, koparmak, kırmak. (TSYK.525)
[kagıldı: Gürültü. (TSYK.525)]
- kişgir-: İnsan ya da hayvanları kavgaya kışkırtmak. (TSYK.549) [kiş: Kümes hayvanları kovalama ünlemi. (TSYK.549)] [kişirdi: Hırıltı, kişneme. (TSYK.549)]
- öğür-: 1. Kusarken ya da kusacak gibi olurken gırtlaktan ses çıkarmak. 1. Böğürmek. 3. (Sığır) Bağırarak, böğürmek. (TSYK.582)
- mağır-: (Sığır) Böğürmek. (TSYK.565)
- pafgır-: 1. (Su) Gür ve hızlı akmak. 2. Havlamak, ürümek. (TSYK.585)

+IA²-

Orhun Türkçesi hariç bütün tarihî dönem lehçelerinde bu ek ile yapılan yansımaları fiillere rastlanmıştır. Yabancı köklere gelen ve en işlek bir ektir (Erdal, 1991: 454). Çağdaş Türk lehçelerinin de hepsinde işlek olarak kullanılmaktadır. Yansıma sözlerden geçişsiz fiiller yapar (Karaağaç, 2013: 308; Salan, 2016: 86).

- fır-la-: 1. Hızla bir yana atılmak. 2. Bulunduğu yerden çıkmak. 3. Fiyatı birden bire yükselmek. (TSYK.453)
[fır: 1. Dönmek fiiliyle birilte bir kimseye yaranmak ya da yardım etmek için üstün çaba harcamak anlamında kullanılan bir söz. 2. Baş dönmesi. 3. Fırlama. (TSYK.450)]
- fis-la-: 1. Fısıldamak. 2. Gizlice haber vermek. (TSYK.457)
[fis: 1. İç boş, kof. 2. Kuvvetsiz, cılız. (TSYK.454)]
[fısıl fısıl: Fısıltı halinde, fısıldayarak, hafif sesle. (TSYK.455)]
- gij-la-: Keskin, sert bir ses çıkarmak. (TSYK.475)
[gij: Karganın bağırışını anlatır. (TSYK.475)]
- gırgır-la-: Gırgır makinesiyle süpürmek. (TSYK.479)
[gır: Lakırdı, laf. (TSYK.479)]
- gır-la-: Gırıldamak, guruldamak. (TSYK.480)
[gır: Lakırdı, laf. (TSYK.480)]
- hır-la-: Köpek saldırmadan önce hır diye ses çıkarmak. 2. Can acısından acı acı bağırarak. 3. Çalışmak. (TSYK.504)
[hır: Kavga, gürültü. (TSYK.503)]
[hırhır: Göğüsü balgamla dolu kimse. (TSYK.503)]
[hırıldı: Hır hır diye çıkan ses. (TSYK.504)]
- hırt-la- : 1. Gırt gırt diye keserek ses çıkarmak. 2. Hortlamak. 3. Bir işi zorlukla yapmak. 4. Vücudu yıpratmak kadar çok çalışmak. (TSYK.505)
[hırt hırt et-: İyi pişmemiş kabak, patlıcan gibi sebzeleri çiğnerken hırt hırt diye ses çıkarmak. (TSYK.505)]
- hoh-la- : Ağzını yaklaştırıp soluğu bir şey üzerine hızla vermek. (TSYK.508)
- of-la-: Of diyerek sıkıntısını belli etmek. (TSYK.579)
[of: Sıkıntı ya da acıyı anlatan söz. (TSYK.579)]
- oh-la-: 1. Ahlamak, acı duymak. 2. Nefesle ısıtmaya çalışmak. (TSYK.580)
- pafla-: 1. (Kedi yılan vb. hayvanlar) Paf diye ses çıkarmak. 2. Homurdanmak, sitem etmek. 3. Ağaç çürüyüp kabuğu kabarmak. (TSYK.585)
- pat-la-: 1. İç basıncın artması yüzünden bir şer yarılmak. 2. Bir anlık gürültü çıkarmak. 3. Yırtılıp açılmak. 4. Ortaya çıkmak, yeşermek. (TSYK.590)

[pat: 1. Yassı bir şeye vurulunca çıkan sesi anlatır. 2. Birdenbire olan işler için kullanılır. 3. Ağır bir şey düştüğü zaman çıkan ses. (TSYK.590)]

/l⁴/+IA-

Bu yapı /ll/+dA-‘nın bir diğer varyantıdır. Günümüz Türk lehçelerinde en çok örnek Kumuk, Karluk, Özbek Türkçelerinde görülmüştür. Gagavuz ve Türkiye Türkçesinde ise az sayıda örneğe rastlanmıştır.

cingılla-: 1.Üzüm salkımlarını koparmak. 2. Madenî ses çıkarmak. (TSYK.339)

çipille-: Alkışlamak. . (TSYK.409)

hopulla-: Sıçrayarak atlamak. (TSYK.510)

mızılla- Söylenmek. (TSYK.574)

muşulla-: Hafif ses çıkararak uyumak. (TSYK.5576)

/l⁴ş/+IA-

/l⁴ş/ hecesine +IA- ekinin gelmesiyle oluşmuştur. +IA- ekinin genişlemiş biçimidir. Günümüz Türk lehçelerinde bu eke rastlanmamıştır.

cağışla-: Yankı yapmak. (TSYK.370)

cığışla-: (Su) Hafif hafif akmak. (TSYK.389)

pataşla-: Vurular sevmek. (TSYK.588)

tapışla-: Birini beğenerek arkasını okşamak. (TSYK.640)

tıpışla-: Birini beğenerek arkasını okşamak. (TSYK.650)

/l⁴k/+IA-

Sadece birkaç örneği olan bu ek, /l⁴ş/ hecesine +IA- ekinin gelmesiyle oluşmuştur. +IA- ekinin genişlemiş biçimidir. Günümüz Türk lehçelerinde bu eke rastlanmamıştır.

mıcırıkla-: Oyunbozanlık etmek. (TSYK.568)

üfürükle-: Üflemek. (TSYK.667)

pısırıkla(ş)-: Pısırık olmak. (TSYK.599)

+sI⁴r-

Bu ek ile yapılan yansımali fiillerde, ekten önce bir damak ünsüzü (k, g, ħ, ŋ) bulunması dikkat çekicidir. Burada bir sK > Ks göçüşmesi ihtimali de göz ardı edilmemelidir (tıs+kır- > tıksır-, vb.). Zülfikar bu tür örnekleri +KI⁴r- başlığı altında verip göçüşme olan şekilleri göstermiştir (Zülfikar, 1995: 111). İşlek bir ek olmamasına rağmen Oğuz, Kıpçak ve Karluk grubunda görülmüştür. Sibirya grubundaki lehçelerde ve Çuvaş Türkçesinde örneğine rastlanmamıştır (Omuralieva, 2018: 352).

agsır-: Aksırmak. (TSYK.292)

aksır-: Aksırmak. (TSYK.294)

- asır-: Hapşırnak (TSYK.297)
- öksür- : Solunum yolları zarlarının rahatsızlığı yüzünden akciğerlerdeki havayı birdenbire gürültüyle dışarı vermek. (TSYK.583)
- tıksır-: Ağzı kapalı iken hafifçe aksırnak. (TSYK.647)

SONUÇ

Türkçe, yansımali kelimeler ve onlardan türeyen yansımali fiiller bakımından da zengin bir dildir. Bilindiğı üzere yansımali kelimeler veya yansımali fiiller yapı bakımından “ses yansımali” ve “biçim yansımali” olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Ancak çalışmamızda sadece “ses yansımali” kelimeler ele alınmıştır.

Ses yansımali kelimeler üzerine Türkiye Türkçesinde Hamza Zülfiakar’ın “Türkçede Ses Yansımali Kelimeler” adlı çalışması dışında kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Biz de adı geçen kitaptan topladığımız malzemeleri inceleyerek çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçlar şu şekildedir:

Türkiye Türkçesindeki ses yansımali kelimelerde fiil türeten eklerin bazen doğrudan ses yansımali kök ve tabanlara, bazen de /il/, /ir/, /iş/ gibi hecelerle genişleyerek ikincil biçim geldiğı görülmüştür.

Doğrudan Kök Ve Tabanlar Üzerine

ofla-: Of diyerek sıkıntısını belli etmek.
patla-: İç basıncın artması yüzünden bir şer yarılmak.
tapta-: Birbirini beğenerek arkasını okşamak.

İkincil Biçimler Üzerinde

çağılda-: (Su) Ses çıkarmak, çağlamak.
gorulda-: (İç organlar) Guruldamak.
cızırda-: Cızır cızır ses çıkarmak.

Belirtilmesi gereken diğ er husus da, /iş/+ hecesiyle genişlemiş /iş/+dA- ekidir. Bu ek, tarihî lehçelerden sadece Eski Anadolu Türkçesinde görülen bir ektir. Günümüz lehçelerden ise yalnızca Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde örneklerine rastlanmıştır. Yapılan incelemelere göre, bu modelin Oğuz grubu lehçelerinde görülmüş olup diğ er Türk lehçelerindeki örneklerine rastlanmamıştır (Omuralieva 2018: 453).

Türkiye Türkçesinde ses yansımali fiiller konusunda elde edilen eklerden en işlek olarak; /il/+dA-

/ir/+dA-

+Kır-

+lA-

ekleri gösterilebilir. Bu ekler dışında tespit edilen diğ er ekler ise kullanım açısından çok işlek eklerden değildir.

Yine +Kır- ekinin yalnızca Türkiye Türkçesinin değil tüm Türk dilinin yansımali fiiller konusunda karakteristik bir ek olduğu söylenebilir.

Bu ekler ayrıca diğ er Türk lehçeleri için de en işlek eklerden olup günümüz Türk yazı dillerinin neredeyse tümünde görüldüğü de tespit edilmiştir (Omuralieva 2018: 452).

Kaynakça

- Adcimuratova, Zarema, “Podrajaniya Zvukam Vodı v Krımskotatarskom Yazıke”, Seriya Filologičeskiye Nauki, Krımskiy Federalnıy Universitet V.İ. Vernadskogo, s. 55-60, Krım, 2016.
- Adilov, M. (1979). Azerbaycan Dilinde Teglidi Sözlür, Bakı.
- Aşmarin, N. (1918). Osnovı Çuvaşskoy Mimologii, Kazan.
- Aşmarin, N. (1925). “Podrajaniye v Yazıkah Srednego Povoljya”, İzvestiya Azerbaidjanskogo Universiteta, s.143-158, Baku.
- Aşmarin, N. (1928). O Morfoloğičeskih Kategoriyah Podrajaniy v Çuvaşkom Yazıke, Kazan.
- Balkaya, D. (1996). Yansılama Ve Almanca-Türkçe Ses Yansılmalı Sözcükler, Atatürk Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- Baturay, S. (2010). Türkçe Yansıma İkilemelerdeki Ses Almaşması, Boğaziçi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin Grameri. Ankara.
- Dilçin, C. (2013). Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara.
- Erdal, M. (1992). Old Turkic Word Formation a Functional Approach to the Lexicon. Wiesbaden.
- Eren, H. (1951). “Onomatopeelere Ait Notlar”, TM, X.c., s. 55-58.
- Ergin, (2013). Türk Dil Bilgisi. İstanbul.
- Ersoy, F. (2010). Çuvaş Türkçesi Grameri. Ankara.
- Fazılov, M. (1950). İzobrazitelnost v Sovremennom Tacikskom Yazıke. Leningrad.
- Gülsevin, G. (1997). Eski Anadolu Türkçesinde Ekler. Ankara.
- Gülsevin, S. (2016). Karay Türklerinin Dili (Troki Diyalekti). Ankara.
- Hatiboğlu, V. (1972). Dilbilgisi Terimler Sözlüğü. Ankara.
- Hengirmen, M. (2009). Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara.
- Hudaykuliye, M. (1962). Podrajatelniye Slova v Turkenmskom Yazıke. Aşhabad.
- Husayinov, K. (2010). Zvukoizobrazitelnost v Kazahskom Yazıke. Pavlodar.
- İskakov, A. (1951). “O podrajatelnih Slovah v Kazahskom Yazıke”, Turkologičeskiy Sbornik, Akademiya Nauk SSSR, s. 103-112, Moskva.
- İsyangulova, G. (2011). “Strukturniye i Sintaksiçeskiye Osobennosti Podrajatelnih Slov v Sovremennom Başkirskom Yazıke”, Filologiya i İskusstvedeniye, Vestnik Başkirskogo Universiteta, s. 1073-1074, Ufa..
- Karaağaç, G. (2013). Türkçenin Dil Bilgisi. Ankara.
- Karahan, A. (2006). “Memlûk Kıpçak Türkçesi Sözcükvarlığı: Yansıma Fiiller Üzerine Bir İnceleme”, (TÜBAR)-XX, s. 105-124, 2006.
- Karasu, M. (2013). Tarihi Türk Lehçelerinde Yansılmalı Fiiller, Bozok Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Yozgat.
- Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara.

- Korkmaz, Z. (2017). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi). Ankara.
- Naskali, E. G. Duranlı, M. (1999). Altayca-Türkçe Sözlük. Ankara.
- Omuraliyeva, A. (2013). Kırgız ve Türkiye Türkçesinde Biçim Yansımaları Fiiller, Bişkek. Kırgız-Türk Manas Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Bişkek.
- Omuralieva, A. (2018). Türk Dili ve Dialektlerinde Yansımaları Fiillerin Yapısı, Ege Üniversitesi, (Doktora Tezi), İzmir.
- Salan, M. (2016). Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Fiil Yapımı, Ankara Üniversitesi, (Doktora Tezi), Ankara.
- Sis, N., Gökçe, B. (2009). “Gülten Dayıoğlu'nun Öykülerinde Yansımalar ve Kalıp Sözler”, Turkish Studies, s. 1975-1989.
- Şagdarov, L. (1962). İzobrazitelniye Slova v Sovremennom Buryatskom Yazıke. Ulan-Ude.
- Şarafetdinova, Z. (2005). “Obrazovaniye Glagolov i İmyon Suşestvitelnih ot Podrajatelnih Slov (na tatarskom yazıke)”, Fen hem, №2, s. 6-13, Kazan.
- Şibanov, A. A., (2010). “Nareçiya i Podrajatelniye Slova v Udmurtskom Yazıke”, Vestnik Çelyabinskogo Universiteta, no: 34, Fillologiya. İskusstvovedeniye. Vıp. 49, s. 133-136, Çelyabinsk.
- Tuna, O. N. (1947). “Tabiat Taklidi Sözlerden Fiil Yapan Ekler”, Türkeli, S.4, s. 15.
- Tuna, O. N.(1950), “Türkçede Tekrarlar”, TDED, III, C. 3-4, S. (429-447); IV. C, 1-2. s. 35-82.
- TDK (2011). Türkçe Sözlük. Ankara.
- Türkay, K. (1978). “Kaşgarlı'nın Derlediği Yansıma Sözcükler”, Ömer Asım Aksoy Armağanı. Ankara.
- Ulakov, M. Z., Çerkesova, Z. B., (2011). “Zvukopodrajatelniye Glagoli v Karaçayevobalkarskom Yazıke”, Gummanitarniye İssledovaniye, Yazık Kommunikatsii, s. 167-171.
- Zülfikar, H. (1995). Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler. Ankara.